YASAK

Cengiz Han Yasası ve Moğol Devletleri Tarihinde Yaşadığı Değişim

Habibe Temizsu

ÖTÜKEN

Habibe Temizsu; 1982 Bitlis-Mutki doğumlu olan Temizsu, babasının görevi nedeniyle ilk ve orta öğrenimini yurt içi ve yurt dışında farklı okullarda tamamladı. 2001 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde lisans eğitimine başlayan yazar, 2009 yılında Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaya başladı. Aynı yıl yine Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi A.B.D.'nda yüksek lisans programına kabul edildi. Prof. Dr. Ahmet Taşağıl rehberliğinde Cengiz Han Yasası üzerine yoğunlaştığı çalışmalarını, Prof. Dr. Michael Weiers'ın daveti üzerine Rheinische Friedrich-Wilhelms Universität Bonn, Institut für Orient- und Asienwissenschaften-Abteilung für Mongolistik und Tibetstudien'nde yürüttü. Bu süreçte YÖK bursu almaya hak kazandı. Yüksek lisans eğitimini Cengiz Han Yasası'nın Moğol Devletleri'ndeki Uygulanışı, Etkileri ve Değişimi konulu çalışmayla tamamlayan Temizsu, 2013 yılında yine aynı enstitüde doktora eğitimine başladı. Doktora eğitimine yine Prof. Dr. Ahmet Taşağıl rehberliğinde devam ederken, 2015 yılında TÜBİTAK desteğiyle çalışmalarını Amerika Birleşik Devletleri'nde sürdürdü. İki yıl süreyle Doç. Dr. P. John Brobst'un rehberliğinde Ohio University, College of Arts and Sciences-History Department'da doktora araştırmalarını tamamlayan Temizsu 2018 yılında Doktor ünvanı almaya hak kazandı ve halen Bingöl Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. İyi derecede Almanca ve İngilizcenin yanında Arapça bilgisine de sahip olup evli ve bir çocuk annesidir.

İçindekiler

Önsöz 9
Giriş 13
Cengiz Han'ın Hayatı 21
Temuçin 21
Temuçin'den Cengiz Han'a 25
Moğol Birliği ve Doğu'ya Seferler 27
İstikamet Batı 29
Harezmşahlarla Mücadeleler 31
Sona Doğru 36
Yasak 43
Yasak ya da Yasa nedir? 44
Yasak'ın Yazıya Geçirilmesi 45
1206 Yılı 48
Yasak ve Bozkır Geleneği 49
Yasak ve Döneme Ait Kaynaklar 51
Yasak'a Bağlılık 54
Yasak'a Dair Maddeler 56
Kaynaklarca Aktarılan Yasak Maddelerine Dair Değerlendirme 62
Yasak'ın Karakterine Ait Değerlendirme 68
Yasak'ta Uluslararası Hukuk 68
Yasak'ta Kamu Hukuku 69
En Üst Makam (Han) 69
Yasak'ta Ulus 70
Yasak'ta Mecburî Hizmet 71
Yasak'a Göre İmtiyazlılar 72
Yasak'ta Askerlik 72
Yasak'ta Avcılık 77
Yasak'a Göre İç İşleri 78
Yasak'ta Posta ve Haberleşme 80
Yasak'ta Vergilendirme 82
Yasak'a Göre Ceza Hukuku 83
Yasak'a Göre Cezaların Sınıflandırılması 85
Cezaların Usulleri 86
Yasak'a Göre Özel Hukuk 87
Yasak'a Göre Ticaret Hukuku 88
Yasak'a Göre Yargı 88
Yasak'a Göre Yasama ve Yürütme 89
Yasak'ın Genel Değerlendirmesi 89
13. ve 14. Yüzyıl Moğol Uluslarında Yasak 97
Büyük Hanlık'ta Yasak 97

Büyük Hanlık'ta İdarî Teşkilat 97
Büyük Hanlık'ta Dinî Yaklaşımlar 107
Büyük Hanlık'ta Avcılık 108
Büyük Hanlık'ta Askerî İdare 109
Büyük Hanlık'ta Posta İşleri 111
Büyük Hanlık'ta Vergi 113
Büyük Hanlık'ta Yargı 116
Yüan hanedanında Yasak 118
Yüan İdarî Yapısı 118
Yüan Hanedanı Moğollarında Devlet Teşkilatı 119
Sosyal Sınıflarıyla Yüan Hanlığı 124
Yüan Askerî Sistemi 127
Yüan Dönemi Posta İşleri 130
Posta Teşkilatına Dair Düzenlemeler 133
Yüan Dönemi Maliye ve Vergi Düzeni 137
Yüan Yargı Sistemine Kısa Bir Bakış 139
Çağatay Ulusu'nda Yasak 142
Çağatay Hanlığı İdarî Yapısı 143
Çağatay Ulusu Yapısı 148
Çağatay Ulusu'nda Askerî Teşkilat 158
Çağatay Ulusu'nda Posta İşleri 159
Çağatay Ulusu'nda Adlî İşler 160
Çağatay Ulusu Malî Teşkilatı 162
Cuci Ulusu'nda Yasak 164
Cuci Ulusu Dış Politikasında Yasak'ın Etkisi 165
Cuci Ulusu Kamu Hukuku 168
Cuci Ulusu Askerî Sistemi 173
Cuci Ulusu'nda Avcılık 176
Cuci Ulusu'nda Posta İşleri 177
Cuci Ulusu'nda Vergi 179
Cuci Ulusu'nda Yargı 186
İlhanlı Ulusu'nda Yasak 190
İlhanlılarda Siyasî Hukuk Bakımından Hanın Konumu ve Ulus .. 191
İlhanlı İdarî Yapısında Dini Etkiler 196
İlhanlılarda Askerî Düzen 204
İlhanlılarda Avcılık 206
İlhanlı Topraklarında Posta Sistemi 206
İlhanlılarda Vergilendirme 207
İlhanlılarda Yargı İşleri 209
Sonuç 216
Bibliyografya 222
Dizin 227

ÖNSÖZ

Bir efsane gibi anılan ve Moğolların isimlerini dünyaya duyuran Cengiz Han, sadece savaşlarla ülkesini yöneten bir konargöçer komutanı değildi. O, aynı zamanda bir yasa koyucuydu. Devletini kurarken getirdiği yasal düzenlemeler, Moğol hukukunun temelini oluşturmuş, böylece ardıllarına da idarî bir ölçüt bırakmıştı.

Peki, bu ölçüt, yani *yasak*, ardıllarının yaşatmaya çalıştığı Moğol Ulusları'nda ne kadar takip edilmişti? Dört Moğol Ulusu'ndan zamanla İslam kültürünün etki alanına giren Cuci, Çağatay ve İlhanlı nesli ile Çin tesirinde kalan Yüan kanadında yasalar ne gibi bir değişim geçirmişti?

Bu çalışmanın amacı, *Cengiz Han'ın Yasası* olarak bilinen, ancak elimizde tam metinleri bulunmayan kurallar bütününün, 13. ve 14. yüzyıllarda, *Büyük Moğol İmparatorluğu*'ndan başlanarak, dört oğluna miras kalan Uluslar bünyesindeki kullanımlarını değerlendirmektir.

Çalışmaya 14. yüzyıl Moğol Ulusları'na kadar kısa bir siyasî tarihle giriş yaptıktan sonra, konuyu üç ana bölümde inceledik. Bunlardan ilkinde yasa yapıcı Cengiz Han'ın hayatına kısa bir bakış sunmaya çalıştık. İkinci bölümde yasanın varlığı, yazımı, geleneği gibi konuların yanında, ana kaynaklarda nakli yapılmış yasa maddelerinin aktarımı ve değerlendirmesini sunmaya gayret ettik. Devamındaki bölümlerde ise Uluslar bazında değerlendirme yapılırken, başlıca alanlar olan idarî yapı, askerî teşkilat, adlî teşkilat, posta teşkilatı gibi başlıklar belirlenerek, ulusların varlığı süresince bunlarda yaşanan değişimler, bu değişimlere sebep olan siyasî ve kültürel faktörleri sunmaya çalıştık.

Bu çalışmayı yürütürken, İSAM kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kütüphanesi, İRCİCA kütüphanesi, Bonn Rheinische Friedrich-Wilhelms Üniversitesi Doğu ve Asya Araştırmaları Enstitüsü (Institut für Orient-und Asienwissenschaften) Mongolistik ve Tibet Araştırmaları Bölümü Kütüphanesi (Abteilung für Mongolistik und Tibetstudien), Bonn Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki (ULB) çeşitli ana kaynak tercümeleri, araştırma eserleri ve makalelerden yararlandık.

Çalışmalarımda benden değerli birikim ve desteklerini esirgemeyen hocam Sayın Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL'a, Bonn'daki çalışmalarımı yürütmemde ön ayak olan ve benimle bilgilerini paylaşan Sayın (emeritus) Prof. Dr. Michael WEIERS'a, çeşitli dokümanlar yollamak suretiyle çalışmama katkıda bulunan SOAS öğretim üyelerinden Sayın Prof. Dr. George LANE'e müteşekkirim. Öte yandan, kendisini Türk dünyası araştırmalarına adamış Arkeolog-Tarihçi Adil YILMAZ çalışmamın pek çok aşamasında değerli yönlendirmelerde bulunmuştur, Görsel Tasarımcı Hamidullah Yusuf NARİN haritaların hazırlanmasında özenle emek vermiştir, kendilerine buradan teşekkür ederim. Eşim, yoldaşım ve en iyi arkadaşım Fatih TEMİZSU'ya bana gösterdiği sabır ve anlayış için ayırca minnettar olduğumu belirtmeliyim. Onun manevî desteği ve fedakarlıkları olmasaydı bu çalışma tamamlanamazdı. Bunun yanında duaları ve verdikleri moralle beni güçlü kılan aileme, özellikle de anne ve babama sonsuz teşekkürlerimi buradan da yinelemek isterim.

Habibe TEMİZSU
Athens-Ohio, ABD

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
AÜHF	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
TDVİA:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
hergst.	hergestellt
Hrsg.	Herausgegeben
İÜEF	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
No	Numara
s.	sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu

Giriş

Avcılık ve çobanlıkla geçinen milletler sürekli yeni yaşam alanlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçları gidermek adına bozkır kavimleri, yüzlerce yıl boyunca Baykal ile Çin Seddi arasındaki bölgede birbirlerini oradan oraya ötelemişlerdi. Ne var ki sürekli bir aksiyon halinde yaşanan yüzyıllar boyunca, bu bozkır kavimlerinden biri olan Moğollar, kendilerinden pek de söz ettirmeyi başaramamıştı.

Moğol tarihi ve dili üzerine ciddi çalışmalar yapmış olan Alman Weiers'e göre, adı sanı pek az duyulmuş olan bu topluluktan Çin kaynağı Hou Schu, Hsien-pi'ler şeklinde bahsetmekte, bunları üç ayrı gruba ayırmaktadır. Kimi tarihçiler ise 2. ve 4. yüzyıllarda görülen Hsien-pileri Proto-Moğol olarak adlandırmaktadır. 4. yüzyılın sonlarına doğru Gansu dolaylarında, nispeten daha uzun süre varlık göstermiş olan bir Hsien-pi boyu, 5. yüzyılın ilk çeyreğini de devirmeyi başarmıştı. Bunlar, kendilerini bir araya getiren Qifu'ya nispeten Qifu-Hsien-pi'leri olarak adlandırılmaktaydı.

Bulundukları coğrafyanın bir miktar güneyine inmeleriyle Hsien-pi'ler, burada yaşayan diğer topluluklarla bir simbiyoz şeklinde protomoğol-tibetli bir harman oluşturmuşlardı. Weiers, Çin kaynaklarına işaret ederek, bu kısmen Türkleşen protomoğol-tibetli boyların ismini *Tuyuhun* olarak aktarmaktadır. Bunlar 3. yüzyılın sonlarından 7. yüzyıla kadar hüküm sürmüşlerdi. 8. yüzyılın sonlarına kadar ise Çin hâkimiyeti altında varlıkları devam etmişti.

Bize M.S. 10. yüzyıla dair haberler aktaran Çin kaynakları, *Shiwei* adında bir halktan bahsetmişlerdir. Bunların da Moğolların ataları olması ihtimali söz konusudur.

Çin kaynaklarında, *Menggu* isminin dışında, Moğol ismine benzer herhangi bir boy ismine rastlamak mümkün değildir. İncelenen toplulukların dil benzerliğine dair de herhangi bir ölçüt bulunmamaktadır. Bunların, sonraki dönemlerde rastladığımız Moğolların ataları olduklarına dair elimizdeki en belirgin ölçüt ise yaşam alanları yani coğrafî bölgelerinin benzerlikleridir[1].

Tarih sahnesinde Moğolların ilk ortaya çıkışları, bozkır asilzadelerinden oluşan küçük bir savaşçı grubun Temuçin'i takip etmesiyle başlar. Temuçin, yıllarca süren bir mücadeleden sonra bütün Moğol boylarına kendisini kabul ettirmiş, böylece onları siyasî bir birlik halinde birleştirmeyi başarmıştı. Bu başarının kabul görmesi Onon kıyısında toplanmış olan kurultayla 1206 yılında Temuçin'in "Tanrısal Cengiz Han" ilân edilmesiyle kendini göstermişti.

Yeni kağanın dokuz uçlu bayrağı üzerine yemin edenler aslında o zamana kadar herhangi bir otoriteye boyun eğmeğe alışmamış, çok kere birbirleriyle mücadele ederek enerjilerini harcamış topluluklardı. Öyle ki bunlar, bir gün biriyle anlaşıp, ertesi gün anlaştıkları boyun düşman saflarında yer alabilmekteydi.

Sonraları Cengiz Han'a bağlılık yemini edenler, birbirlerinden geniş topraklarla ayrılmış, çok büyük bölgelere dağılmış bir hâlde, her türlü kontrolden uzak bir şekilde oradan oraya göçen aşiretlerin bağımsız prensleriydi. Esasında yaptığı tüm yeni seferleri, kendine bağladığı tüm yeni toplulukları bir kenara koyacak olursak, bu birlik bile Cengiz Han adına başlı başına bir zaferdi. Birlik hâlini ilk defa yaşayan bu bozkır topluluğu, artık önderleri tarafından yeni zaferlere ve dolayısıyla yeni ganimetlere doğru

[1] Michael Weiers, *Geschichte der Mongolen*, s. 15-18.

götürülmeyi beklemekteydi. Elbette ki hanları bu ümitleri boşa çıkarmadı ve hemen bir yıl sonra (1207'de) Sarı Irmak kıyısındaki Tangutlar'a karşı başlanılan seferden tam bir zafer kazanarak çok büyük ganimetlerle geri döndü. Aslında bu sadece küçük bir başlangıçtı. Akabinde Kuzey Çin, Çungaristan, Doğu-Türkistan, Orta-Asya, İran, Kafkasya ve bütün Güney Rusya fethedildi. Artık dünya onları tanımaktaydı.

13. yüzyılda Avrupa'dan Moğol ülkesine giden seyyah ve elçiler, onları "Mongali", "Tartari" ve "Thartari" isimleriyle dünyaya anlatmaktaydı[2]. Tüm bu başarıların ardından Kuzey Çin'den gelen tehlikeli haberler Cengiz Han'ı geri dönmeye zorladı ve onu, Hindistan'ın tasarlanan fethinden vazgeçirmeğe mecbur etti. 1226'da Tangutlara karşı bir ceza seferi tertip ettikten ve Çin'in içlerine yapılacak bir sefer için etraflı talimatlar verdikten sonra 1227 yılında beklenmedik bir şekilde öldü.

Cengiz Han, dünya hâkimiyeti adına tasarladığı planları, demir gibi katı ve tavizsiz bir disiplinle sağlanacak olan istikrar sayesinde gerçekleştirebileceğine inanmaktaydı. Bu istikrar ve huzur ortamını sağlamak adına da acımasız kanunlar koydu ve devletine tam bir askerî kimlik kazandıracak olan ordu teşkilatını düzenledi. *Cengiz Yasası, Cengizhan Yasası, Yasa, Yasak* olarak da bilinen bu kanunlar, esasında bozkır yaşam tarzının bir yansımasıydı. Cengiz Han tarafından getirilen bu yenilikler, bir kanunlar bütünü olarak Moğol hayatının ayrılmaz parçası haline geldi. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu kanunlar bütününe dair ayrıntılı incelemeleri görmek mümkün olacaktır.

13. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Çin, İran ve Rusya'nın batı kesimlerine ulaşan ilk akınlar yüzünden Moğollar ve Cengiz Han barbar ve baskıcı olarak tanınmıştı. Yine de Cengiz Han'dan sonraki dönemlerde torunları, mesela

---

2 Michael Weiers, *Geschichte der Mongolen*, s. 14.

İran'da Hülâgû ya da Çin'de Kubilay, bu tanımlamalardan sonra, adeta keskin bir çizgiyle bu imajın ötesinde bir duruş sergilemişti[3]. Tüm bunların yanında Cengiz Han sürdürülecek şiddetin ancak var olan kaynaklara zarar vereceğini, ele geçirilen toprakların bu şekilde zarar görmesinin geri dönüşünün olamayacağını görebilecek kadar zekiydi. Yağma eski bozkır geleneklerinde var olan bir gerçekti; ancak Cengiz geleceğin yerleşik hayata ait olabileceğinin farkındaydı. İmparatorluğunda çadırların yerini köşkler alabilirdi[4].

Cengiz Han'ın ölümünden sonra, en küçük oğlu Tuluy resmî olarak devam eden iki yıllık matem sırasında naiplik etmiş, ardından 1229 yılında bir kurultay toplantıya çağırılmıştı. Bu kurultayla Cengiz Han'ın da arzusu üzerine onun üçüncü oğlu Ögedey'in hanlığı onaylanmıştı. Ögedey'in hâkimiyeti sırasında olduğu gibi (1229-1241), halefleri Güyük (1246-1248) ve Möngke (1251-1259) zamanlarında da seferler devam etmişti. Bir yandan Kuzey Çin ele geçirilerek orada hüküm sürmekte olan Chin sülâlesinin hâkimiyetine son verilirken, öte yandan Cengiz'in torunlarından Batu'nun önderliğinde Rusya fethedilmiş, Polonya, Macaristan, Morovya ve Silezya tahrip edilmişti. Aslında Batu daha da ilerleyebilirdi. Macaristan'dan Viyana üzerine yürüyordu ki Ögedey'in ölüm haberi (1241) üzerine bu seferi bırakmak zorunda kalmıştı.

Avrupa üzerindeki ilerlemeler her ne kadar kısa bir süre için durmuş olsa da, Orta Asya'daki hâkimiyet sağlamlaştırılmakta, Ön Asya'da da ilerleyiş sürmekteydi. Mezopotamya fethedildi, Bağdat tahrip edildi (1258), Halep ve Şam düştü; gene Möngke Han'ın ölümü haberi yüzünden

---

3 George E. Lane, "The Mongols in İran", *The Oxford Handbook of İranian History*, s. 244-245.

4 George E. Lane, a.g.m., s. 249.

Hülâgû geri dönmek mecburiyetinde kalmasaydı, belki Kudüs de Moğol hâkimiyetini yaşayabilirdi.

Kısa bir süre sonra, 1268 de Güney Çin'e karşı savaşlar başladı. Bütün ülke ele geçirilerek orada hüküm sürmekte olan Sung sülâlesi ortadan kaldırıldı (1280). Bu arada Kubilay tahta çıkmıştı (1260). Böylece Pekin başkent yapıldı ve Çin'e ülkeyi yeniden birleştiren Yüan sülâlesi hükmetmeye başladı. Artık Avrupa'nın yarısı ve hemen bütün Asya, Moğolların hâkimiyetine boyun eğmişti. Ancak dağılma şaşılacak kadar hızlı oldu.

Bilindiği gibi Cengiz Han, kendisinden sonra gelecek olan hana işaret etmiş olmasına rağmen, ileriki iktidar değişimlerinde en güçlü olan başa geçebilsin diye mücadele yolunu da açık bırakmıştı. Her büyük hanın ölümünün ardından bir varis seçilmesi gerekmekteydi. Doğal olarak bu seçimde devletin ileri gelenleri, özellikle hanedan mensupları söz sahibiydi. 1229 Kurultayı'nda, bundan sonra başa geçecek hanların Ögedey'in soyundan gelmesi şeklinde bir kural konuldu. Ancak bu kurala rağmen, Ögedey'in hasta oğlu Güyük han seçilirken, Batu başta olmak üzere itiraz edenler oldu. Bu gibi sıkıntılar başka seçimlerde de yaşandı. İşte daha başa geçerken hanların bu tür zayıf bir duruma düşmeleri prensleri güçlendirdi. Mesela Batu ya da Hülâgû daha Kubilay zamanında bağımsızlaştı.

İmparatorluğun, 1307 yılında Yüan imparatoru Timur döneminde inkâr edilemez şekilde parçalandığını görmekteyiz. Orta Asya (Buhara), Altın Ordu (Volga) İran ve Çin olmak üzere dört farklı koldan Moğol hâkimiyeti farklı coğrafyalarda devam etmekteydi.

Moğollar bozkırın kazandırdığı savaşçı özellikleri ve liderlerinin stratejik yeteneği sayesinde neredeyse dünya hâkimiyetini sağlamışlardı ancak bu hâkimiyeti uzun süre ellerinde tutabilecek gibi değillerdi. Zamanında, göçebe milletinin ele geçirdiği tüm topraklardaki farklı topluluk-

larla başa çıkamama ihtimalini gören Cengiz Han, idareyi organize etmek gerektiğini, işlerin bu sayede belki kolaylaşabileceğini fark etti. İşte bu yüzden teşkilatlanma konusunda önemli birikimlere sahip olan Uygurlar ve Çinlilerin idarî görevlilerini müşavir olarak atamaya karar verdi. Ancak Moğolların, yerleşik yaşayan, medenî olarak görece daha üstün sayılabilecek bu milletlere karşı kolayca zaferler elde etmeleri onlara karşı sahip oldukları küçümseme hissini artırmaktaydı. Bu sebepleydi ki aslında onlardan esinlenerek oluşturulmaya çalışılan bir düzene ayak uyduramazlardı. Oysaki Moğollar, ele geçirdikleri tüm o topraklarda yaşayan milletlere kıyasla sayıca az olduklarını, zamanla onların arasında kaybolacaklarını görememişlerdi.

İstila edilen ülkeler gerçekten de şaşılacak kadar kısa bir süre sonra hâkimiyetten çıktı. İran topraklarında temellendirilen İlhanlılar sülalesi 1344'te, Çağatay Hanlığı 1370'de, Altın Orda devleti 1502'de ve Çin'deki Yüan Sülalesi ise 1368 yılında sonlandı[5].

Moğollar sadece İran, Asya'nın batı ve güney kısımlarında değil, aynı zamanda Asya'nın doğusu, Avrupa ve hatta Kuzey Afrika'da da izler bırakmışlardı. Çok farklı coğrafyalarda Moğollar denilince akla ilk gelen kelimelerden birkaçı, ölüm, katliam, yağma ve kargaşa olabilir. Avrupa ve Asya'nın batı kısımlarında ise *Tatar* ya da *Tartar* olarak bilinmekteydiler. Bunun iki sebebi vardı: Birincisi, Tatarlar, Cengiz Han bu bölgelerde bulunan çeşitli milletlerin hâkimiyetlerine son vermeden önce, Moğol-Türk kabilelerinin en geniş ve etkili olanı olarak tanınmaktaydılar. İkincisi ise Latince'de *Tartarus* cehennem demekti ve Tatarların, ölüler

[5] Curt Alinge, *Moğol Kanunları*, s. 6-9; Joseph R. Strayer, "Mongol Empire", *Dictionary of the Middle Ages Volume VIII*, s. 463-476.

diyarının derinliklerinden çıkıp geldiklerine inanılmaktaydı[6].

Moğollara dair var olan olumsuz ve korkunç izlenimlerin, Moğolların kendileri tarafından aslında iyi karşılanmış olduğu, hatta bu yönde kastî bir etki oluşturulmaya çalışıldığı ihtimal dahilindedir. Zaten Cengiz Han bile kendisini "Tanrının cezası" olarak tanımlamış ve bunun başkalarınca kabulünden memnuniyet duymuştu. Ancak şunu görmek gerekir ki, bu şekilde anılmaktan hoşnut olduklarını tahmin ettiğimiz Moğolların, kaynaklarda genellikle bu sıfatlarla tarif edilmiş olmaları da esasında bu kötü şöhrete etki etmişti. Bu, akla karşılıklı bir alış-verişi getirmektedir: Belki de Moğollar böyle anılmak istemiş, çeşitli sebeplerden dolayı onları hoşnut etmek derdinde olan dönemin tarihçileri de onları -muhtemelen mübalağa da ederek- bu şekilde tarif etmişti[7].

Kimi çevrelerin *eşkıya çetesi başbuğu* olarak nitelendirdiği Cengiz Han, yapılan benzetmeler ne şekilde olursa olsun, dünyanın en büyük imparatorluğunun tepesine yükselmeyi başaran bir isimdi ve çok az hanedan kurucusunun kazanmış olduğu bir şöhreti yakalamıştı. Onun arzusu gerek sağlığında gerekse ölümünden sonra değiştirilmesi mümkün olmayan bir kanun, yani *yasa*ydı[8]. Aşağıda, bu yasayı vücuda getiren Cengiz Han'ı, yaptığı yasal düzenlemeleri ve bunların Moğol Ulusları'ndaki uygulanışı, etkileri ve değişimlerini incelemeye çalışacağız.

---

6 George E. Lane, "The Mongols in İran", *The Oxford Handbook of İranian History*, s. 243.

7 George E. Lane, a.g.m., s. 249.

8 Wilhelm Barthold, *Uluğ Beg ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, s. 6.